

SÁMI LOHKANGUOVDDÁŠ
SAEMIEN LOHKEMEJARNGE
SÁME LÁHKÅNGUOVĐÁSJ
NASJONALT SENTER FOR SAMISK I OPPLÆRINGA

Innspill til stortingsmelding om 5.-10. trinn

Sámi lohanguovddáš – Sáme láhkånguovdásj – Saemien lohkemejarnge – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa viser til høringsbrev fra kunnskapsdepartementet av 19.06. 2023 og invitasjonen til å gi skriftlig innspill, og vil i det følgende gi våre innspill til arbeidet med stortingsmelding om 5.-10. trinn i grunnskolen.

Nasjonalt senter for samisk i opplæringa skal bidra til at barn, unge og voksne får en likeverdig og tilpasset opplæring av høy kvalitet i og på de samiske språkene nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Vi skal bidra til å styrke og utvikle de samiske språkene og den tradisjonelle kunnskapen i et minoritets- og urfolksperspektiv, ved å bidra til å øke kvaliteten på muntlig språkutvikling og språktilegnelse og skriftlig opplæring, det vil si lesing og skriving. Vi arbeider også for å øke interesse og motivasjon for samisk i barnehagen og grunnopplæringen. I tillegg videreutvikle og drifte den samiske læremiddelportalen Ovttas/Aktan/Aktesne, som er en nettportal for informasjon om, deling av, og utvikling av samiskspråklige læremidler.

Først ønsker vi å løfte noen grunnleggende utfordringer og strukturelle forhold som påvirker elevenes motivasjon, mestring, læring og utvikling, samt setter begrensninger for å gjøre opplæringen mer utforskende og praktisk.

Samiskfagene (dvs. alle variantene samisk som førstespråk - samisk 1, og samisk som andrespråk – samisk 2, samisk 3 og samisk 4) blir utenfor forvaltningsområdet, og i mange tilfeller også innenfor forvaltningsområdet ofte oppfattet som noe som kommer utenom eller i tillegg til den obligatoriske undervisninga i de andre fagene. Professor Øystein Vangsnes viser i sin artikkel “Den samiske lekkasjen i grunnskulen”¹ i *Samiske tall forteller 14. Kommentert samisk statistikk 2021* at frafallet fra samiskfagene er skremmende stort.² Han peker på noen mulige årsaker, men påpeker i artikkelen at det kreves flere undersøkinger. Erfaringer fra skolemiljøer vårt senter har kontakt med, tilsier at strukturelle utfordringer og negative holdninger til samiskfaget fra skolen, enkeltlærere eller andre elever mange ganger er årsaken til at elever slutter med samisk, eller har dårlig motivasjon for å gjennomføre faget. De strukturelle utfordringene ligger altså både på nasjonalt nivå, kommunenivå og på skolenivå.

En annen problemstilling i forbindelse med den samiske lekkasjen er at elevene kan slutte med faget. Dette er ikke mulig med noen av de andre fagene i skolen, selv om man som elev ønsker det. Dette er noe som egentlig ikke burde være mulig. Det er også svært uheldig at man som elev kan kunne velge

¹ https://samilogutmuitalit.no/sites/default/files/publications/den_samiske_lekkasjen_i_grunnskulen_-_2021_k2.pdf eventuelt

<https://www.regjeringen.no/contentassets/73bfc71177dc4fe093b7ce31136fc88b/samiske-tall-forteller-14.pdf>

² “Det er eit netto fråfall av samiskelevar gjennom grunnskuleløpet for alle læreplanar. I seinare tid er fråfallet på om lag 20 prosent for samisk 1, over 30 prosent for samisk 2 og over 60 prosent for samisk 3. Det er all grunn til å undersøka nærmare kva årsakene til denne samiske lekkasjen i utdanninga er, og kva ein kan gjera for å minska han.” Samiske tall forteller 14, side 39. Se kilde i fotnote 1.

å slutte med samisk i overgangent til ungdomsskolen. Dette er et valg som ungdommer ikke har forutsetninger for å se konsekvensene av, og man burde som umyndig ikke kunne ta et slikt valg. Dette er ikke et språkvalg som norskspråklige ungdommer på den alderen kan ta stilling til. De er nødt til å ha norsk enten de liker faget eller ikke. Men så lenge bortvalg av samisk er mulig er det viktig å ha fokus på mestring og motivasjon i samiskfagene både på mellomtrinn og ungdomstrinn. Her vil det være nødvendig med tiltak som sikrer at eleven får en god opplevelse av samiskopplæringa gjennom hele skoleløpet, og ha fokus på overgangen mellom barneskole og ungdomsskole når det gjelder samiskopplæringa.

Fag- og timefordelingen gir enkelte skoler utfordringer med å få tilpasset timeplaner inn i øvrige timeplaner. Det finnes også varierende praksiser for organisering eller mangel på organisering av samiskopplæringa. I noen tilfeller er samiskopplæringa lagt til uhensiktsmessige tider, andre ganger legges samiskopplæringa i stedet for skolefag som eleven ønsker å ha. Dette og også annen organisering som klasseromssituasjonen opplæringa gis i, og manglende digital støtte ved fjernundervisning kan medvirke til at eleven slutter med samisk. Noen skoler løser dette godt og andre løser det på måter som gir elevene dårlig motivasjon.

En annen utfordring som medfører frustrasjoner er at det mange ganger tar lang tid før samiskopplæringa kommer igang ved skolen. Det gjelder både de som søker om samisk opplæring for første gang, og for elever som har hatt undervisning tidligere.

Læreplanenes mål er at elevene blir samiskspråklige og at opplæringa etter **sterke språkopplæringsmodeller**. Dette speiles ikke i fag- og timefordelingen, slik at man sikrer at man får opplæring etter sterke språkopplæringsmodeller. Dette er noe som man bør se på hvordan man kan sikre elevenes opplæring. Det må også gjøres tiltak for å sikre at elevene får det minstetimetallet i samisk som de har rett på, slik at læreres eventuelle fravær, diverse skolearrangementer osv. ikke medfører at elever ikke får det forskriftsfestede minstetimetallet. Hvis læreren er fraværende settes det mange ganger ikke inn vikar, og det kan være tekniske vansker ved fjernundervisning. Dette er alle faktorer som påvirker motivasjonen negativt hos elevene. Dette er både strukturelle forhold, men blir også påvirket av skolens eller lærernes syn på viktigheten av samiskfagene.

Mange har i kontakt med vårt senter gitt uttrykk for at det i ulike skoler gis uttrykk for negative holdningene til samiskfagene. Foreldrene har fortalt om at skolen ikke prioriterer å komme igang med samisk på høsten på lik linje med andre fag, og at dette synes å skyldes holdninger til samiskfagene. Vi har ofte hørt om tilfeller hvor lærerne gir uttrykk for at alle andre fag er viktigere enn samisk, både til skolelederne, andre lærere, men også foreldre og elever – uttrykk i form av at eleven mister så mye undervisning eller går glipp av noe morsomt på grunn av samisken. Holdninger lærerne og skolelederne gir uttrykk for påvirker hvordan elevene forholder seg til faget, og det er derfor avgjørende at det oppvises positive holdninger også til samiskfaget for at elevene skal ha motivasjon for å ha samisk som fag gjennom hele skoleløpet. Dette må ses i sammenheng med den netthetsen og negativ omtale som finnes om samiske forhold i samfunnet forøvrig. Derfor er det viktig at både strukturelle utfordringer og negative holdninger til samisk behandles i stortingsmeldingen.

Rent generelt bør man også tenke nytt om **organisering av timeplanene i skolen**. Timeplanene blir mer og mer fagbundet og fastlåst jo lenger man kommer ut i mellomtrinnet og ungdomstrinnet, noe som gjør det vanskeligere å være fleksibel med tanke på å bruke lenger tid på enkelte tema, tverrfaglig tilnærming og hvordan undervisninga kan organiseres på nye eller alternative måter. En mer fleksibel organisering av timeplanen kan legge til rette for mer utforskende og praktisk rettet undervisning, samt øke elevenes motivasjon og som følge av det også gi økt mestring, læring og utvikling. Sistnevnte er kanskje særlig viktig med tanke på de elevene som av ulike grunner føler at

skolens form og innhold ikke passer dem. Organisering av timeplanene er særs viktig for de av elevene som har samisk som fag, men ikke har samisk som opplæringspråk. Her er det viktig å huske på de samiskelevne som er få på sin skole, og de som har det som fjernundervisning.

Det må lages tiltak som gjør at elevene får motivasjon til å få opplæring i eller på samisk ved at f.eks. elever besøker institusjoner hvor det jobbes med, for og på samisk, hvor behøves samisk språk og kultur i samfunnet. får kunnskap om hvorfor og hvordan brukes samiske språk i hverdagsliv, arbeidsliv og i samfunnet og slik få motivasjon for å jobbe med samiske språk og innenfor samiske samfunn og næringer. Dette er noe som er vanskelig å få til med dagens organisering av skolen. Dette gjelder særskilt elever som er langt borte fra samiske områder.

Det er som kjent også en kjensgjerning at det finnes få kvalifiserte samisklærere i Norge. Det må derfor gjøres tiltak for å få flere samiske/samiskspråklige lærere. Man må også gjøre tiltak for å få utgitt nok samisk og samiskspråklig litteratur og læremidler om ulike emner, både skjønnlitteratur og faglitteratur.

De samiske læreplanene legger vekt på samiske verdier og kunnskap med og om samiske perspektiver. *Árbevirolaš máhttu*, tradisjonell kunnskap – traditional knowledge er en av verdiene, og det er derfor viktig å få en praktisk tilnærming til innholdet i skolefagene for å kunne oppnå dette. Dette innebærer ikke bare at man arbeider med praktiske læringsaktiviteter, men at man også viser hvordan teoretiske kunnskaper er nyttige og viktige i hverdagens arbeid. Mange samiske skoler har opplæring som bruker tradisjonell kunnskap aktivt, både det som er teoretisk basert og det som er praktisk rettet, f.eks. med skjæring av sennagress, uteskole, fiske og aktiviteter hvor man legger vekt på tradisjonell bruk av utmarka, og som i mange av disse oppleggene fokuserer på læringsmål i ulike fag samtidig. Dette kan utvikles enda mer, og omfatte alle fag. Det er viktig å sikre systematisering av kompetanse og kontinuitet slik at skolene kan videreutvikle denne praksisen.

Vårt senter har stort fokus på læreplanene i samisk 1, 2, 3 og 4, men forholder oss også til de andre samiske læreplanene i fag. Vi arbeider stadig med å utvikle samiske læringsressurser til hele opplæringsløpet, både digitale og papirbaserte. Dette er imidlertid noe som krever en større finansiering enn det som finnes i dag fordi tilskuddene som Sametinget deler ut årlig dessverre ikke rekker til behovene som finnes. Vi ser spesielt at mellomtrinnet og ungdomstrinnet har behov for motiverende og relevante læremidler på alle de tre samiske språkene og i alle fag. Slik situasjonen er nå, er dette med på å hemme opplæring på samisk.

Vi arbeider også på andre måter for å støtte lærerne, både ved å holde kurs, arrangere seminarier og ved å drive prosjekter som har en kobling til skole og undervisning. Vi ser derfor at vi også kan bidra i dette arbeidet ved å:

- bistå skolene i forståelse av, og konkretisering av hvordan kompetansemål kan oppnås gjennom praktisk tilnærming.
- utforske og utvikle metoder for hvordan praktisk rettet opplæring kan gjøres i de ulike fagene, samt på tvers av fag, gjerne i samarbeid med skoler i ulike samiske regioner, som kan kunne ut i mer konkrete støttemateriell og veiledninger
- bidra med kunnskap om hvordan man kan organisere språklæringsmiljøer og læringsmiljøer generelt og hvordan skolene kan utvikle praktisk rettede læringsarenaer
- utvikle bevissthet på hvordan man bruker teori i ulike hverdagslige situasjoner. Som eksempel kan nevnes kunnskap om hvordan samiske språk uttrykker matematiske størrelser og operasjoner, og hvordan dette kommer til bruk i praktiske arbeidssituasjoner.

- utvikle didaktiske læringsressurser som hjelper lærerne til å bli sikre på sine egne kunnskaper og ferdigheter i praktisk rettet opplæring
- utvikle læringsressurser for hvordan man metodisk og systematisk kan bruke naturen og nærmiljøet som utgangspunkt for opplæring etter samiske læreplaner og i faget samisk
- være en arena for deling av undervisningsopplegg, og erfaringsutbytte mellom skoler og lærere.
- bistå skolene med lokale tilpasninger av nasjonale samiske læreplaner, stimulere til å utarbeide lokale læreplaner med utgangspunkt i lokale forhold og eget nærmiljø og kultur.

Vårt senter kan bidra med å samle inn og systematisere den kunnskapen om praktiske læringsaktiviteter i forbindelse med samisk tradisjonell kunnskap som allerede finnes på de ulike skolene og bidra til å spre denne til andre skoler. Dette krever en finansieringsordning som sikrer kontinuitet i arbeidet.

Det kreves dessuten at også skolene og lærerne får både ressurser og støtte til å utarbeide, samt utvikle lokale læreplaner med utgangspunkt i eget nærmiljø og kultur. Mange skoler bruker nærmiljøet og naturen i nærliggende områder aktivt, og lykkes med det. Dette ønsker vi at kommer til syne ved at man systematiserer den kunnskapen om læringsmåter, didaktikk og tradisjonell kunnskap som genereres i det arbeidet. I dette ligger det også at man fokuserer på hvordan man kan gjøre undervisningen mer praktisk rettet, og hvordan ulike fag kan veves sammen. Det kreves derfor nytenking, men også at lærerne får støtte til å våge å ta i bruk nye metoder, samt veiledning i hvordan teori kan omsettes og veves inn i praktiske gjøremål, slik at praktisk undervisning ikke blir kun et komplement til teoretisk undervisning, men heller erstatter en del av den teoretiske undervisningen. Dette er noe skolene behøver tid og kapasitet til, og vi kan selvfølgelig støtte skolene i denne prosessen. Men også skolene behøver mer midler slik at lærerne kan realisere arbeidet, da det å bruke nye læringsarenaer krever både tid og finansiering for å sikre kontinuitet.

Sterke språkopplæringsmodeller er noe vårt senter kan bidra med støtte til skolene. Vi har pågående veiledningsprosjekt med midler fra Sametinget, men vi ser også at dette må det mer finansiering til. Her må både vårt senter få finansiering, men også skolene som skal implementere sterke språkopplæringsmodeller. Implementeringa består blant annet i hvordan den enkelte skole kan tilrettelegge for opplæring etter sterke språkopplæringsmodeller og hvordan få den integrert i planer og praksis.

Vi kan også bidra med å samle inn, systematisere og spre kunnskap om lesing og skriving på samiske språk og muntlig språkutvikling i praktiske situasjoner.

Det finnes lite forskning på elever som har opplæring i samisk eller også på samisk. Derfor er behøves det mer forskning, spesielt forskning innen lesing og skriving på de samiske språkene. Dette er noe vi kan bidra med. Vi ser imidlertid at det kreves en langsiktig plan for forskning slik at den blir systematisk. Det er behov for grunnforskning innen lesing og skriving på samiske språk, noe som krever kontinuitet også innen finansieringen. Det er så lite fagmiljø innen lesing og skriving på samiske språk at man må sikres midler over flere år for å sikre kontinuitet i forskningen.

Som senter bidrar vi allerede ved å gi mer kunnskap om lese- og skriveopplæring på samiske språk. Dette er noe vi ønsker å bidra videre med. Vi ser at læremiddelsituasjonen for de samiske språkene er så forskjellig fra den norske, at dette krever en annerledes tenkning rundt lese- og skriveopplæringa enn det som tradisjonelt gjøres i norskspråklige skoler. Dette krever også å utvikle vurderingsformer som følger nye læringsmåter i skolen. Vi ønsker å bidra med dette.

I sammenhengen bør det derimot nevnes at vår vertsinstitusjon, Sámi allaskuvla stadig er rammet av nedskjæring, noe som også rammer oss. Det vil derfor kreves økte økonomiske ressurser for at vi skal kunne påta oss og flere oppgaver enn det vi har i dag på permanent basis.

Guovdageaidnu 15.09.2023

Dearvuodat – Varrudagáj – Jijnjh heelsegh – Med vennlig hilsen

Karen Inga Eira

Sámi lohanguovddáža jođiheadđji,

Leder for Nasjonalt senter for samisk i opplæringa,

Sámi allaskuvla – Sámi University of Applied Sciences

karenie@samas.no

Tlf. (+47) 78 44 84 25 Mob. (+47) 907 26 106

SÁMI LOHKANGUOVDDÁŠ
SAEMIEN LOHKEMEJARNGE
SÁME LÁHKÅMGUOVĐÁSJ
NASJONALT SENTER FOR SAMISK I OPPLÆRINGA

[Sámi lohanguovddáš – Sáme låhkåmguovdásj – Saemien lohkemejarnge](#)

[Ovttas|Aktan|Aksesne](#)

[Sámi allaskuvla – Sámi University of Applied Sciences](#)